

gozásáról lett híres pl. egy-egy falu, a nád adta az épületek falát, tetejét, a kerítést, de csör-mője a tüzet is. A vízi növények adták a madarak, vadak számára a búvóhelyet, a rét bizto-sította a nyájak legelőterületét. Merthogy hiába a víz volt az úr a belvív- és az árvízmen-tesítés előtti évszázadokban, az ember, a település hasznosította határa minden egyes föld-szegletét. Szűcs Sándor felkereste a pástorszállásokat, a réti emberek kunyhóit, elbeszél-getett velük, lejegyezte mindazt, amit hallott, amit látott. Lefényképezte, lerajzolta haszná-lati eszközeiket, kunyhóikat. Karcagi múzeumigazgatói korszakában (1952–1963) pedig igye-kezett minél több olyan tárgyat megmenteni az utókornak, amely ezt a 18–19. századi élet-módot jellemezte. 1500 néprajzi tárggyal, 750 kötetel, másfél-száz adattári tétellel, alapozta meg az újonnan alakult karcagi Györffy István Nagykun Múzeum gyűjteményét, egyúttal kijelölve azt az utat is, amelyen az utódok a gyűjteménygyarapításban tovább mehettek.

A határbeli élet jellemzőn túl Szűcs Sándor részletesen foglalkozik a Bihar vármegyére jellemző falusi életmód jellegzetességeivel is, részletesen bemutatva a térség építkezési, viseleti, táplálkozási sajátosságait, szokás- és hiedelemvilágát egyaránt (*Néprajzi vonatko-zások Bihar vármegyében*). Ezek az írásai is a többiekkel egyetemben mára már kikerül-hetetlen forrásai lettek a térséget megismerni szándékozó kutatóknak és érdeklődőknek egyaránt.

A *Mellékletek* Örsi Julianna válogatásában és összeállításában azokat a rajzokat és ábrákat összesítik, melyek a megfelelő szövegekhez rendelve illusztrációikkal a meg-értést segítik. Ezek között szép számmal találunk Szűcs Sándor által készített rajzokat, illusztrációkat: az 51 rajz és ábra közül 23 Szűcs Sándor munkája. A további illusztráció-kat a Néprajzi Múzeum Rajztárából, valamint a karcagi és túrkevei múzeumokban őrzött tárgy-, táj- és temaikus fotók alkotják

A kiadványban helyet kapott *Szűcs Sándor önéletírása* és az eddig legtelje-sebb bibliofil kötetet összeállító Dankó Éva Szűcs Sándorról szóló tanulmánya: *Emlékezés az utolsó tanura* címmel is.

Szűcs Sándor halálának 30. és születésének 110. évfordulóján tisztelői részben ennek a kötetnek az újbóli kiadásával emlékeznek a puszta egyik utolsó krónikására és ezzel is tisztelgnek előtte.

V. Szathmári Ibolya

A százéves Szilárd Ferenc könyve

(Szilárd Ferenc: *Életem*. Barbaricum Könyvműhely. Karcag, 2011. 183 p.)

Elmondhatom, hogy szerencsémre gondoltam már néhány emlékiratot: többek között Erős Bandi bácsiét (*Szerencsés élet*, 2006), Kárpáti Jenő bácsiét (*A messze látó pásztor*, 2009), és most Szilárd Feri bácsiét (*Életem*, 2011). Állíthatom, nagyon nagy élmény igénye-sen kézbe venni ezeket a műveket. Mert a maga nemében igen érdekes minden emlékirat. Azon egyszerű oknál fogva, hogy a szerzőik olyan személyes élményeket rögzítenek, ame-lyek velük estek meg, és amelyeket sajátosan, de igen érzékletesen égetett beléjük a min-denkori történelem vihara.

Az emlékiratíró érzelmi tudása óriási kincs, igazgyöngy: a múlt tengerének homályából elővarázsolni mindazt, amit csodamód lerögzített az agy, és ami halhatatlanná is lesz a megírása által. Ahogy a régi görögök mondták: a szó elszáll, az írás megmarad.

Az emlékiratok nagyon értékes könyvek. És bizonyos vonatkozásban, éppen az életes voltuk miatt, többet is érnek, mint akár több száz statisztikai adat és tudományos elmélkedés. Nagyon értékesek, mert a szerzőik önmaguk írják, a saját élményeiket. Ezért aztán hitelesek is. Nem írják át a múltat, mint a későbbi kutatók. Az emlékiratok a történelem olyan egyedi, érzelmi lenyomatai tehát, amelyek immár az utolsó leletmentések a történelem egy-egy korszakának vonulatáról, zugáról. Olyanok ezek a magánélmények, magánkrónikák, amilyeneket más már nem tud elmondani, csak maga az illető szerző. Ez adja az emlékiratok kivételes jelentőségét és egyben unikum voltát.

Szilárd Feri bátyám tizenkét évig volt katona a Horthy-hadseregben. Két évig 1933 és 1935 között, amikor besorozták, illetve hivatásosan tíz évig, 1938 és 1947 között. Egy évig, 1936-ban Szeged-Csorván tanítóskodott, két évig, 1937-ben és 1938-ban Öttömösön. Ott volt 1941 tavaszán a bácskai katonai bevonuláson. 1942 nyarán hadba lépett a Szovjetunió ellen. Megjárta és túlélte a doni katasztrófát. Távbeszélő, híradós tiszt volt. Mint írja: „*két-szer is jártam a fronton, de nekem a feladatom ott mindig csak az egyes alakulatok közötti összeköttetés volt, tehát nem tartoztam a harcolók közé.*” Szilárd Feri bátyám emlékiratában igen értékesek a doni elbeszélések. Az 1943. január 17-e utáni visszavonulás során eltéved a hómezőben. „*Hogy hogyan kerültem el a csapatomtól, mellyel együtt vonsoztam magam, nem tudom (...) A hó pedig esett folyton.*” De hazajön. Sopronban éri 1944. március 19-én Magyarország német megszállása. 1944. október 28-án esik fogságba a Felvidéken.

Feri bácsi visszaemlékezésének legértékesebb része talán az, amely a közel hároméves hadifogságáról szól. A címe: Hadifogságom (1944. 10. 28.–1947. 10. 04.). Ezen belül több részletet is kiemelhetünk, éppen az érzékletessége illetve a tanulsága miatt. Egyik feljegyzése arról szól, hogy a novi-szabóri gyűjtőtáborig „*600 km-t tettünk meg gyalogmenetben*”. A *Vagonos utazás Ufalejbe* (1944. 12. 06.–1945. 01. 01.) viszontagságainak leírása kísértetiesen emlékeztet arra, amit Semprun *A nagy utazás* (1963) című világhírű regényében olvashattunk. Bár Semprun regényében az utazók a németek foglyai, Feri bácsiék pedig az oroszoké, a rabok élethelyzetei, szenvedései nagyon is hasonlóak. A katonatiszt szemével látott és megírt *Az ufaleji élet* sajátos, empirikus hitelességével a magyar lágerirodalmat gazdagítja. Abba a sorba emeli a könyvet, amely sorban megjelent a levante Rózsás János műve, a *Keserű ifjúság* (1986) és az *Éltető reménység* (1987), továbbá a levante Keményfi Béla műve, a *Magyar leventék a sarkkörön túl* (1989). De ebbe a sorba tartozik a nádudvari gazdálkodó Futó Imre lágerelbeszélése is, amely *Az 501-es számú fogoly* címen a karcagi Kunhalomban jelent meg 1991 őszétől 1992 nyaráig. Futó Imre két és fél évig dolgozott fogolyként a doni szénmedencében. Majd Futó Imre emlékirata képezi az alapját Körmendi Lajos *Vojna kaput* című légertörténetének, amely az író *Vad játékok* (1992) kötetében jelent meg.

Igen figyelemreméltó az ufaleji tábor leírása (egyébként Feri bácsi a tábor alaprajzát is mellékeli), a táborbeli éhség, a karácsonyest megünneplésének leírása, a tifuszjárvány, az

áruló magyar százados, a kétnapi éjszakai hidegzárkán eltöltött idő, a lopás bemutatása. Mindez újat mond az előbb említett lágeremlékiratokhoz képest is, illetve azokat egészíti ki.

Szilárd Feri bácsi egyedülálló tettet hajt végre a lágerben. A tifuszból való lábadozása idejét arra használja fel, hogy összegyűjti a vele senyvedő tisztársai nevét és fontosabb adatait. „Ezek szerint 104 tiszt volt ebben a táborban, akik közül 56-an meghaltak.” Később Cseljabinszkban, mint rab, könyvkötőként olyan noteszt csinál, amelynek kartonfedelébe beköti a már előre vékony papírszeletekre leírt tábori feljegyzéseit, amelyeket a betegsége idején írt, hogy a motozókat kijátszva, hazalopja. „Kockázatos vállalkozás volt ez így is, mert ha a motozók profik lettek volna, könnyen következtethettek volna a vastag kartonborító okára. És ha rájönnek annak a titkára, egészen biztos, visszatartanak még egy pár évre.” Szerencsére, Feri bácsi túljárt az eszükön, és így könyve mellélkelheti az ufaleji tábor magyar hadifogoly tisztjeinek névjegyzékét is!

Szilárd Feri bátyánk nyolc évig volt a szocialista néphadsereg katonatisztje. Hivatásos katonai pályája 2. szakasza 1948-tól 1955-ig tartott.

Szilárd Ferenc és Cseppentő Róza 1949. augusztus 8-án esküdtek egymásnak örök hűséget Debrecenben. A domonkos rend kápolnájában egyházi esküvőt is tartanak. Erre így emlékezik Feri bácsi: „Az egyházi szertartást Kálmán öcsém végezte, szűk családi körben (...) Jellemző arra a korra, hogy a menyasszonyomnak és nekem is a legnagyobb titokban kellett tartani az egyházi esküvőnket. Nekem könnyű volt, mert engem Debrecenben senki sem ismert. De neki annál nehezebb, mivel neki megfelelő kifogásokat kellett kitalálnia, hogy azon a kollégái ne vehessenek részt. Mert ha a főnökség erről tudomást szerez, annak komoly következményei lettek volna. Titokban, simán ment minden. Abban a hazug életben, amelyben éltünk, csak az ő módszerükkel lehetett léteznünk.”

Szilárd Ferenc kitűnően jellemzi a Rákosi-terror korabeli katonaéletet is. Akkor Pécssett laktak. „Ekkor dühöngött legjobban a Rákosi-terror. Nap mint nap tanúi lehettünk éjjelenként, amint a fekete autó megjelent a tiszti ház előtt, és valakit elvitt. Hogy kit, másnap tudtuk meg. Egy rosszindulatú feljelentés elég volt ahhoz, hogy a feljelentett hosszú ideig eltűnjön. Divat volt az éjszakába nyúló párttaggyűlés. Egy ilyen nyílt pártnapon a személyzetis és a politikai osztályt vezető tiszt egymással vívott csatája éjjel három óráig tartott. Sok mindennel megvádolták egymást. A politikai osztályvezetőt a személyzetis azzal, hogy nyilas volt. Ez a véget nem érő szócsata tartott olyan sokáig. Hogy mi lett a végeredmény, mi nem tudhattuk. Csak azt láttuk, hogy mindketten megmaradtak a helyükön. Az említett napon, hazaérve, Rózsát az emeleti folyosón, a korlátnak támaszkodva, sírva találtam. Azt hitte, hogy már engem is elvitték.”

Feri bácsit századosként szerelik le, immár Karcagon. Utána még tíz évig a Zádor úti Általános iskola tanára majd igazgatóhelyettese.

1963 és 1971 között sokat járnak külföldön. Külföldi útjaik közül legszebben az Anti unokaöccsénél tett norvégiai látogatásáról ír. De a kötet legmeghatóbb története mégis az Édesanyám halála, amelyet 2011-ben írt, és toldott be az esztergomi tanítóképzős élményei közé. Annak ellenére, hogy dísztelenül közli a tényeket, majd a lírai konklúziókat. Talán éppen ezért kopognak megrázóan a szavai: „megszűnt a vésztoi Szvetits-ház összetartó

ereje (...) az igazi otthon: az Vésztőn maradt! Hajdan, csak az volt az egyetlen, igaz otthon.”

A könyv párját ritkító történetei az idén, százévesen írt apró színesei, a kötet végén. Feri bácsi Angyal nevű lováról szóló emlékezését két variánsban is közli az emlékirat. Egy százéves ember szellemi frissességét, mondatszövéseinek báját, oldottságát, aggastyánkori lírai érzelemáradását olvasni megható, nagyon nagy élmény. Ezeket a színeseket érdemes összevetni a kilencvenéves emlékező szikárabb soraival. Mert Feri bácsi, a hosszú életútra visszatekintve, igen elérékenyülten zárja a 2011-es kiegészítést. „Az elmúlt tíz év történetére gondolva sem feledkezhetem meg a feleségemről, aki – mint egykor – most is melletttem áll, könnyebb és nehezebb helyzetekben, akivel együtt élveztük a jelent, és együtt terveztem a jövőt. Boldogságunk a gyermekeinknek, az unokáinknak, a dédunokáinknak a sikere. Annak drukkolunk mindig. S reméljük, boldog életet fognak élni. Ezt még nagyon szerettem volna kiemelni, hogy ebben az életben, amint én megéltem, nagyon nagy szerep jutott az én feleségemnek, aki mindenben segített, és mindenre tette kész még most is, nyolcvanhat éves korában.”

Hosszú életét, katolikus világnézetét igen szépen és tanulságosan teszi mérlegre Feri bácsi az emlékirata zárlatában, illetve a tíz évvel későbbi utószavában. Azt írja kilencvenévesen: „Életem történetének végéhez érve, mivel is fejezhetném be azt legjobban? Talán azzal, ha idézek Pál apostolnak Timótheushoz írt második leveléből egy részletet: >Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam.<” És azt írja százévesen: „Mindig hittem a jövőben, hogy jobb lesz. Most is hiszek, és másokat is erre buzdítok.”

Rideg István

Oláh Sándor, Berekfürdő termékeny írója

Az 1934-ben Karcagon született, magát büszkén kunnak valló író, Oláh Sándor 1956-ban a „boldogság hazájába”, Angliába emigrált. Idők múltán kiváló kereskedőként bejárta Ázsiát, s főleg Indonéziát. Felesége halála után, 2008-ban nősült másodjára, párjául választva egy szumátrai indonéz lányt.

Vállalkozó kedvét bizonyítandó, 2009-ben, pedig ekkor már hetvenöt éves, írni kezd. Még ebben az évben a távoli Keletről szóló kalandregénye, *A paradicsom és a vénember*, sikerkönyv lesz. Nemcsak azért, mert rafinált kereskedőhöz méltóan, kitűnő címet tud adni a művének, hanem azért is, mert a szerzőt alapvetően könnyed, sziporkázó humorral áldotta meg a Teremtője. Második kötete, *Az elveszett kunok hercege* című életrajzi regénye is elfogyott. Mindkét alkotása olvasmányos, nagyon érdekes, különös világokat tár fel, amelyekbe az olvasó hamar bele tud illeszkedni, és ki tud kapcsolódni a napi robotból.

2010-ben aztán, miután megismerte az írás hatalmát, a *Hazamegyek* című novelláskötetében kéttucatnyi írást sorakoztat fel. Gazdag érzelmekkel, szellemesen tekint vissza az ötven évvel korábban történetekre. Az ábrázolt világ dolgaira egyébként a Mikszáthot és Mikest mesterének valló Oláh Sándor egészen modern, finom, aprólékos elemekből építkező ironikus, gúnyosan kritizáló fénytöréssel tekint.